

# ULUSLARARASI SİSTEM BAĞLAMINDA UKRAYNA İŞGALİNİN AFRİKA'YA OLASI ETKİLERİ

KAAN DEVECİOĞLU

Uzman ORSAM

“

Günümüzdeki jeopolitik kargaşa, Afrika ülkeleri için hem kazançlar hem de kayıplar anlamına gelmektedir. Bu minvalde pek çok Afrika ülkesi diplomati, Soğuk Savaş denklemine dönüldüğünü düşünerek Washington ve Moskova arasında denge siyaseti uygulamaktadır. Ancak kıtada ekonomik güç olarak ortaya çıkan Pekin'in konumu bu oyundaki hesabı değiştirmektedir.

”

Rusya'nın 21 Şubat'ta Ukrayna'nın doğusundaki Donetsk ve Luhansk bölgelerinin bağımsızlıklarını resmen tanıyarak bölgeye asker göndermesi ve bu müdahalenin 24 Şubat'ta bir işgale dönüşmesi küresel sistemi derinden etkileme kapasitesine sahiptir. Ayrıca bu savaşın, Afrika'nın 17-18 Şubat'ta Avrupa Birliği (AB) ile gerçekleştirdiği zirvenin sonuç bildirisinde "Afrika-Avrupa İttifakı" ibaresi Afrika ül-

keleri tarafından reddedilerek "ortaklık" deyimini yeterli görülmesinin ardından gelmesi, özellikle son yıllarda Rusya'nın etkinliğini artırdığı Afrika ülkelerinin Batılı aktörlerle kırılğan bir ilişki ağına sahip olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda gerçekleşen Rusya'yı kınama oylamasında Afrika ülkelerinden 17'sinin çekimser kaldığı, 1'inin (Eritre) ret verdiği ve 8'inin de katılmadığı düşünüldüğünde,

bu durum Rusya'nın kıtadaki etkisine dair ipucu vermektedir. Bu gelişmelerin Afrika ülkelerine uluslararası sistem, ekonomi ve enerji olmak üzere üç temel düzeyde etkisinin olacağı söylenebilir. Örneğin, bazı gıda maddelerinin ithalatçısı Afrika ülkeleri kayda değer zarar görebilecek, bazı enerji ve maden ihracatçısı ülkeler ise uluslararası piyasadaki fiyat artışından dolayı gelir elde edebildikleri için tarafsız kalmaya gayret gösterebilecektir. Buradan hareketle bu yazıda Rusya-Ukrayna savaşı bağlamında ilk olarak uluslararası sistemde Afrika ülkelerinin konumu ele alınacak, takip eden başlıklarda ise ekonomi ve enerji güvenliği boyutları incelenecektir.

## ULUSLARARASI SİSTEMDE AFRIKA'NIN KONUMU

Çin'in ekonomik yükselişiyle birlikte uluslararası sistemde ABD hegemonyasına meydan okuyarak diplomatik ve jeopolitik ağırlığını artırma arayışları, Rusya'nın da bölgesel yayılmacılığında onu ce-

saretlendiren bir etken olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda Ukrayna'daki kriz hem 19. yüzyıl küresel güç mücadelesinin hem de soğuk savaş ikliminin çağrışımını yapmaktadır. Ana sahnesinde Rusya ve Çin'in olduğu bu oyunun temel amacı, kara ve deniz ticaretindeki kontrolü ve güvenliği sağlayarak yakın coğrafyasındaki nüfus alanını kabul ettirmektir. Bindiği gibi Rusya, İtalya ve Güney Kore'nin ardından dünyanın en büyük on birinci ekonomisidir. Bunun yanı sıra dünyanın en büyük üçüncü petrol üreticisidir ve en gelişmiş yüksek teknoloji askerî-endüstriyel komplekslerinden birine sahiptir.

Günümüzdeki jeopolitik kargaşa, Afrika ülkeleri için hem kazançlar hem de kayıplar anlamına gelmektedir. Bu minvalde pek çok Afrika ülkesi diplomati, Soğuk Savaş denklemine dönüldüğünü düşünerek Washington ve Moskova arasında denge siyaseti uygulamaktadır. Ancak kıtada ekonomik güç olarak ortaya çıkan Pekin'in konumu bu

oyundaki hesabı değiştirmektedir. Nitekim, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin üç daimî olmayan Afrikalı üyesi Gabon, Gana ve Kenya, Rusya'yı eleştiren kararları desteklerken, Genel Kurul'daki Rusya'yı kınama oylamasında ülkeyle yakın iş birliğinde bulunan Afrikalı ülkelerin çekimser kaldığı veya oylamaya katılmadığı görülmektedir. Bu durum Afrika Birliği'nin meseleye yaklaşımını etkilese de özellikle Ukrayna'daki savaştan kaçan Afrikalı öğrencilerin Avrupa ülkeleri sınırlarında ayrımcılığa uğramasıyla tepkiye neden olmaktadır.

Diğer taraftan Mısır, Nijerya, Güney Afrika ve Angola gibi Afrika'nın büyük ekonomileri Rusya ile enerji ve güvenlik alanlarında ticaretlerini geliştirirken, askerî yönetimin olduğu Gine, Mali, Burkina Faso ve Sudan özellikle güvenlik alanında bu ülkeyle angajmanlarını güçlendirmektedir. Afreximbank gibi Afrika finans kuruluşlarının Rus bankalarıyla yakın ilişkileri bulunmakta ve bu bankalar Avrupa hükümetlerinin baskısına maruz kalmaktadır. BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) üyeliğiyle öne çıkan Güney Afrika, bir taraftan Batı hegemonyasına karşı bir duruş sergilerken diğer taraftan da tüm Afrika kıtasını etkin bir şekilde temsil ettiği G-20 üyeliğine de değer vermektedir. Nitekim Güney Afrika hem Rus-

ya'nın Kırım'ı işgalinde hem de 2022 BM Genel Kurulu oylamasında çekimser kalmıştır ancak Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün (NATO) Libya'ya müdahalesine şiddetle karşı çıkmıştır. Buradan hareketle, Rusya-Ukrayna krizinin uluslararası sistem bağlamında en büyük etkisinin ekonomi ve enerji güvenliği bağlamında yaşanması muhtemeldir. Ayrıca Kovid-19'un derinden etkilediği ekonomilerin yeniden toparlanmaya girdiği süreçte ortaya çıkan bu savaş, kırılgan Afrika ekonomilerine yeni krizler üretebilecektir.

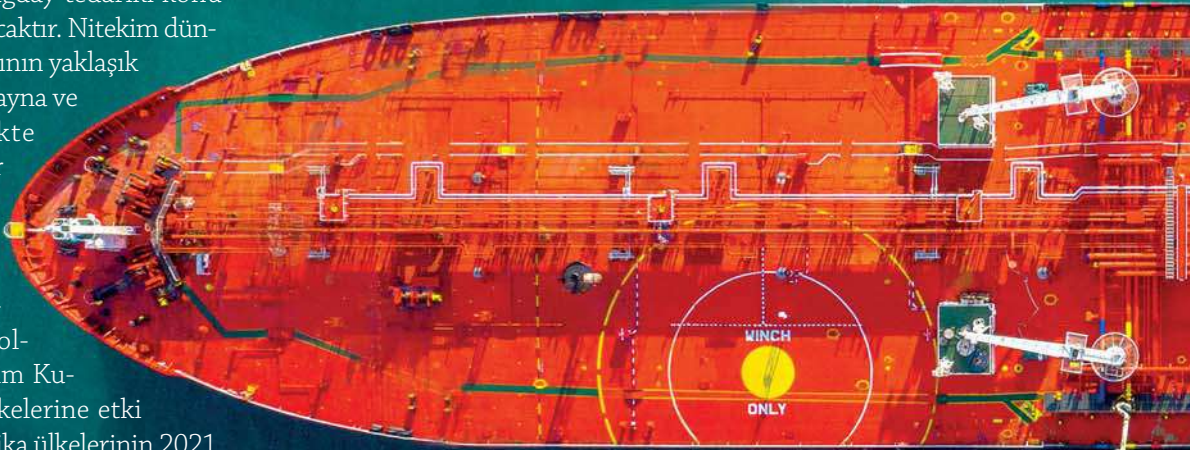
## EKONOMİ BOYUTU

Ukrayna'da tırmanan kriz, emtia piyasalarına olumsuz etki oluşturarak ekonomik aktiviteyi yavaşlatacak, ticareti engelleyecek ve piyasada arz daraldıkça fiyatlar yükselecektir. Bu minvalde en çarpıcı örnek buğday tedariki konusunda yaşanacaktır. Nitekim dünya buğday arzının yaklaşık %30'unu Ukrayna ve Rusya birlikte sağlamaktadır ki bu durum Afrika özetinde Mısır, Tunus ve Cezayir başta olmak üzere tüm Kuzey Afrika ülkelerine etki edecektir. Afrika ülkelerinin 2021 yılında Rusya'dan ithal ettiği tarım ürünü yaklaşık 4 milyar dolardır ve bunların yaklaşık %90'ını buğday oluşturmaktadır. Ukrayna'nın aynı yıldaki kıtaya yönelik tarım ihracatı incelendiğinde ise yaklaşık 3 milyar dolar olduğu ve bunun

yaklaşık %50'sini buğdayın oluşturduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra savaş, terör ve kıtlıkla uluslararası toplumun gündeminde olan Sahel bölgesinde yeterli gıdaya erişimi bulunmayan 26 milyon insanın mevcut olduğu düşünüldüğünde, sadece nispeten istikrarlı Afrika ülkeleri için değil kıtanın kalanları için de kayda değer oranda bir tehlike arz etmektedir. Dolayısıyla bu durum bölgede ekmek fiyatlarının artmasını doğuracak ve geçmişte ekmek kıtlığının bölgesel huzursuzluğu tetiklemesinden dolayı yeni bir olumsuz etkileşime neden olabilecektir. Diğer taraftan Batı'nın Rusya'ya yaptırımları silah sanayisi noktasında emtia ticaretini olumsuz etkileyebilecektir. Bilindiği gibi Rusya silah sanayisinin ihtiyaç duyduğu madenler Afrika'dan tedarik edilmektedir. Yaptırımların genişlemesi,

Rusya'nın söz konusu madenlere erişimini kayda değer anlamda kısıtlayacaktır.

“  
Bu durum özellikle Cezayir, Libya, Senegal ve Nijerya gibi hidrokarbon ihracatçısı Afrika ülkeleri için fırsat olsa da petrol ve doğal gaz ithal eden ülke ekonomilerini olumsuz etkileyecektir. Bu noktada öne çıkan aktörler doğal gaz taleplerinin %40'ını Rusya'dan karşılayan Avrupa ülkeleridir. Dolayısıyla Avrupalı aktörler doğal gaz arzlarını çeşitlendirmek için Afrika ve Ortadoğu ülkelerine yoğunlaşacak ve bu durum da kısa vadede Körfez ülkelerine fayda sağlayacaktır.”



## ENERJİ BOYUTU

Rusya ile Ukrayna savaşının Afrika ülkelerine yansımalarında önemli bir boyut da enerjidir. Bu konu Afrika ülkelerine sunduğu fırsatlar ve enerji nakil hatlarının güvenliği olmak üzere iki temel açıdan incelenebilir. Bilindiği gibi topyekûn savaşın 24 Şubat'ta ortaya çıkmasından bu yana uluslararası piyasada petrol ve gaz fiyatları hızlı bir şekilde artmış ve 140 dolar seviyelerine kadar yükselmiştir. Bu durum özellikle Cezayir, Libya, Senegal ve Nijerya gibi hidrokarbon ihracatçısı Afrika ülkeleri için fırsat olsa da petrol ve doğal gaz ithal eden ülke ekonomilerini olumsuz etkileyecektir. Bu noktada öne çıkan aktörler doğal gaz taleplerinin %40'ını Rusya'dan karşılayan Avrupa ülkeleridir. Dolayısıyla Avrupalı aktörler doğal gaz arzlarını çeşitlendirmek için Afrika ve Or-

tadoğu ülkelerine yoğunlaşacak ve bu durum da kısa vadede Körfez ülkelerine fayda sağlayacaktır. Bu minvalde, 21 milyar metreküp ile Avrupa gaz talebinin %11'ini karşılamakta olan Cezayir'in mevcut durumda en fazla 10 milyar metreküp daha artırabileceği bilinmektedir.

Avrupa'nın gaz tedarikçisi olabilecek Afrika ülkeleri arasında Cezayir'in yanı sıra Libya, Senegal, Nijerya, Tanzanya, Kenya ve Mozambik öne çıksa da bunlar arasında en hızlı çözüm alınabilecek Nijerya-Nijer-Cezayir (Trans-Sahra Boru Hattı) hattıdır ki bu anlamda 16 Şubat'ta boru hattının kapasitesinin genişletilmesi noktasında bahsi geçen ülkeler arasında imzalar atılmıştır. Bu minvalde söz konusu hattın yanı sıra Mağrip-Avrupa Doğalgaz Boru Hattı ve Trans-Akdeniz Doğalgaz Boru Hat-

tı ile toplam 50 milyar metreküp doğal gaz Avrupa'ya taşınmış olacaktır. Ancak söz konusu boru hattı projelerinin güvenliği noktasında soru işaretleri bulunmaktadır. Bu minvalde Mağrip-Avrupa Doğalgaz Boru Hattı Cezayir-Fas arasındaki kriz sebebiyle şu an gaz tedarikine kapalı durumdadır. Ayrıca Sahel bölgesinde var olan terör hareketleri söz konusu projelerin güvenliğini tehdit edebilir. Benzer şekilde Libya ve Mozambik de büyük güvenlik sorunlarıyla mücadele etmektedir. Bu anlamda Avrupalı aktörler bölgede barışı koruma ve sürdürme operasyonları kapsamında silahlı unsurlarıyla daha fazla varlık gösterebilir ve bölge ülkelerine diplomatik baskı uygulayabilir. Sonuç olarak, Rusya-Ukrayna savaşının Afrika'ya yansımaları Avrupa'nın talepleri ve Rusya'nın arzı arasında sıkışmış görünmektedir. Bu savaşın Afrika ülkelerine maliyeti enerji arzı sağlayanlar ve talep edenler için tehditler barındırmaktadır. Bu

denklemden dolayı Rusya tehdidinden dolayı kaynak çeşitlendirmesi yapmayı arzu eden Avrupa ülkelerinin kıtaya yatırım yapması muhtemel olsa da fayda sağlayıp sağlamayacağı tartışmalıdır.

Diğer taraftan Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırımlardan dolayı Rusya'nın da silah sanayisi için gerekli olan maden talebi noktasında sorun yaşaması muhtemeldir. Ancak bu engellerin Kasım 2022'de Addis Ababa'da planlanan Rusya-Afrika Zirvesi'nde aşılması gündeme gelebilir. ■

